

- : Evensen, Liv Eirill, Hindal, Sidsel og Storheil, Stig. (2026). Digital formidling i
- : vinden – kraftlandet.no. Bratland, Nina og Skåtun, Torhild (red.), I *Et varslet*
- : *uvær* (s. 157–186). Forente Forlag AS / Scandinavian Academic Press.
- : DOI: <https://doi.org/10.62342/SAP.OA.2039>

Digital formidling i vinden

– kraftlandet.no

Liv Eirill Evensen, Sidsel Hindal og Stig Storheil

«Hvorfor er dette [vassdrags- og energihistorie] relevant for oss i dag? Forklar meg det. Jeg må bli eksponert for det [historien] uten at jeg selv oppsøker det.»¹

Utsagnet over er fra en brukerundersøkelse i 2019 om et nytt nettsted om norsk vassdrags- og energihistorie.² Sitatet fra vår unge informant peker på to sentrale problemstillinger: Hvordan formidle norsk vassdrags- og energihistorie på en enkel og engasjerende måte? Og hvordan få frem kompleksiteten og betydningen dette feltet rommer? I fortid, samtid, nåtid – og i et bærekraftperspektiv.

Det var utgangspunktet da Anno Norsk skogmuseum, Kraftmuseet og Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE) satte i gang arbeidet med kraftlandet.no³ – en nyskaping i norsk museumsverden, som så dagens lys i 2021. Hovedmålet med *Kraftlandet* er å gi publikum bred innsikt i kraftspørsmål gjennom interessant

formidling om kraftutvinning og energiforvaltning i en historisk kontekst. Slik bidrar nettstedet til en informert samfunnsdebatt om energispørsmål.

Gjennom dette kapittelet ønsker vi å belyse de museumsfaglige avveiningerne som gjøres i den redaksjonelle prosessen i *Kraftlandet*, i utviklingen av et allsidig innhold gjennom en heldigital formidlingsflate. Vi vil undersøke hvordan vi som ulike institusjoner, museer og direktorat aktualiserer vårt felles samfunnsoppdrag i arbeidet med å utvikle *Kraftlandet*. Vi vil reflektere over hvilke muligheter og utfordringer en heldigital formidlingsform innebærer, og hvordan et musealt søkelys på demokratiske prinsipper, meningsmangfold og ytringsrom inngår i diskusjonene og dannelsen av et felles, digitalt og allment tilgjengelig sluttprodukt. Vi har valgt å fokusere på vindkraft siden dette er et mangfoldig og spesielt aktuelt tema.

Samtidig som vi gjennomførte brukerundersøkelsen, sitert fra over, nådde samfunnsdebatten om vindkraft et toppunkt. Den politiske debatten om «det grønne skiftet» har satt søkelys på ulike energiformer, forbruk og bærekraft, men også avdekket mange synspunkt, dilemmaer og følelser. Diskusjoner om elektrifisering, energikrise og strømpriser har pågått «overalt» med stort engasjement, men til tider på et sviktende kunnskapsgrunnlag. Noe som er forståelig, siden dagens energisystem kan fortone seg som både komplekst og uoversiktlig.

Debatten har aktualisert hvor viktig det er å synliggjøre at kraftutbygging har vært en forutsetning for norsk samfunnsutvikling og vårt velferdssamfunn, samt å vise hvordan kraftsystemet vårt er bygget opp og forvaltes. For de fleste av oss tar strømmen for gitt, den bare er der når du trenger den. En av våre informanter sa:

«[Jeg t]ror det å formidle den store revolusjonen det var å få strømmen ut til folket og til industrien kan engasjere folk. Kan være vanskelig å skjønne poenget når vi har blitt så rike.»⁴

Som en felles museumsordning ville vi bidra til økt kunnskap om og forståelse for et aktuelt, men komplekst fagområde for å gjøre publikum bedre rustet til å delta i viktige samfunnsdiskusjoner. Brukerundersøkelsen bekreftet våre antakelser, vår hypotese, om at det fantes interesse og behov for et nytt nettsted om vassdrags- og energihistorie. Et nettsted som skulle sette dagens situasjon inn i en historisk kontekst.

Med utgangspunkt i vårt kulturhistoriske ståsted ønsket vi å gå inn i samspillet mellom mennesker og natur for å vise hvordan menneskene har utnyttet naturressursene for å utvikle samfunnet. Et samspill, som oftest styrt av menneskene,

der naturen kan slå tilbake i form av flom, skred og bresmelting. Disse naturhendelsene er til dels resultat av menneskeskapte endringer – endringer som ikke alltid er bærekraftige.

Hjemmesnekret vannhjul. Foto: Bjørn Lytskjold, NVE.

Hva vil vi undersøke?

Menneskenes avhengighet av naturen er gjennomgående i *Kraftlandet*. Nettstedet favner en rekke temaer innen bre- og flomhistorikk, kraftutbygging og kraftoverføring. Med utgangspunkt i arbeidet med den spesifikke *Kraftlandet*-episoden *Hva er det med vindkraften?* vil vi i dette kapittelet ta for oss et knippe problemstillinger.

Vi vil belyse de museumsfaglige valgene som blir tatt i en redaksjonell prosess med tre samarbeidspartnere. Leseren vil få et innblikk i vårt redaksjonelle

rom, hvilke avveininger og refleksjoner som gjøres. I vår gjennomgang støtter vi oss på en autoetnografisk metode, i samsvar med Judith C. Lapadats bidrag (2017).⁵ Som kvalitativ forskningsmetode bruker autoetnografi egne personlige erfaringer som datagrunnlag for å utforske sosiale, kulturelle og politiske tema og måten de henger sammen på. Forskeren blir dermed både analytiker og subjekt.

I vår studie deler tre forfattere våre erfaringer fra arbeidet med *Kraftlandet* og de refleksjoner som følger et slikt erfaringsgrunnlag. Slik refleksiv og samarbeidende tilnærming har en særlig relevans i dette kapittelet, der vi bruker egne erfaringer som ressurs. Vi har også vært oppmerksomme på å unngå utfordringer ved metodikken, som mangel på distanse og manglende generaliserbarhet. Våre mange samtaler i utformingen av konseptet kraftlandet.no og i redaksjonsmøter samt vår dialog på Teams utgjør en sentral del av vårt datagrunnlag. En annen viktig kilde i vårt arbeid med kapittelet er en omfattende brukerkartlegging vi gjennomførte i 2019 da vi startet planleggingen av *Kraftlandet*.

Menneskene er den viktigste ressursen i vårt samarbeid. Samlet sett har vi en bred fagbakgrunn og erfaring som spenner fra humaniora til naturvitenskap, fra fotografi til webutvikling, fra utstillingsarbeid til forvaltning. Vi mener dette gir oss en styrke i vårt arbeid som redaksjon med å utvikle helhetlige tjenester og opplevelser. Som hele mennesker bringer vi imidlertid også med oss personlige oppfatninger inn i fagområdene. Hvordan blir vi følelsmessig engasjert, og hvordan spiller vi på følelser i formidlingen til publikum?

Vår formidlingsplattform *Kraftlandet* er heldigital, og vi ser nærmere på hvilke muligheter og utfordringer denne formidlingsformen gir. Hvilke formidlingsgrep blir valgt i det krevende skjæringsfeltet mellom «grønn» energi, bærekraft og naturvern? Hvem fører ordet, og hvem ønsker vi å nå?

Kraftlandet – hva, hvorfor og hvordan

Forhistorie – inspirasjon

Forut for publisering av *Kraftlandet* ligger det en lang prosess, som strekker seg tilbake til 2018. Dette året åpnet NVEs museumsordning utstillingen *Kampen om Alta*.⁶ Dette var en utstilling om den mest omstridte utbyggingssaken i norsk krafthistorie, som pågikk fra slutten av 1960-tallet og frem til midten av

1980-tallet. Altasaken vokste seg mye større enn de fleste energi- og naturkonflikter. Den har blitt en referansesak, både med hensyn til kraftutbygging, urfolks rettigheter og demokratisk deltakelse. Tematikken er evig aktuell.

I vår utstilling, som satte søkelys på utbygging versus vern av natur, lot vi stemmer fra begge sider komme til orde. Utstillingen var både en fysisk vandretstilling og en digital utstilling. Vi formidlet først og fremst gjennom tekst, bilder og lyd. Til vandretstillingen hadde vi valgt ut noen få, fysiske gjenstander som supplerte det øvrige materialet, uten å fremheve dem. Den fysiske utstillingen vandret fra museum til museum i flere år før den fikk et permanent hjem på Kraftmuseet. Skogmuseet har også innarbeidet tematikk fra *Kampen om Alta* i utstillingen *Kraft til enhver pris?* Det gir publikum som besøker disse museene, mulighet til å oppleve utstillingen fysisk og i en relevant setting.

Men den digitale utstillingen – som var vårt hovedmedium – ga oss tilgang til et større publikum, et publikum som ikke var begrenset av åpningstid eller sted. Denne utstillingen er alltid tilgjengelig og gratis. Interessen for og tilbakemeldingene på vår digitale presentasjon av en kompleks og definerende sak og periode innen norsk vassdrags- og energihistorie inspirerte oss til å utforske det digitale mediet videre. *Kampen om Alta* er en av flere viktige årsaker til at vi utviklet *Kraftlandet*.

En annen grunn var behovet for å fase ut og erstatte to eksisterende nettsted, flommer.no og vasskrafta.no, utviklet og driftet av henholdsvis Anno Norsk skogmuseum og Kraftmuseet.⁷ Disse forløperne for *Kraftlandet* var bygget på utdatert teknologi, noe som gjorde videreutvikling krevende. Vi var derfor enige om at den beste løsningen var å bringe med seg innhold og erfaringer fra første generasjon nettsted over til en ny plattform og en ny formidlingsform.

Den tredje årsaken er mer prosaisk. Vi i NVEs museumsordning holder til på tre ulike steder i Norge: Elverum, Tyssedal og Oslo. Dette påvirker måten vi kommuniserer og samhandler på. Vi har heller ikke ett felles visningssted, og NVE har ikke et offentlig visningsrom overhodet. Erfaringene fra *Kampen om Alta* viste oss at det var enklere å skape en helhetlig digital utstilling i fellesskap enn en fysisk utstilling. Ved å jobbe digitalt var vi mer likestilte – vi så det samme innholdet på skjermen, uavhengig av hvor vi satt. Det var mer krevende å enes om uttrykket på den fysiske utstillingen da ikke alle hadde muligheten til å være med på utformingsprosessen her.

Når det er sagt, kunne det også by på utfordringer at grafisk designer befant seg i samme by som den ene partneren. Slik sett ble det en viss skjevhet i samarbeidet, ved at en part hadde en tettere dialog med vår eksterne samarbeidspartner, som var en viktig brikke i utviklingen av både nettutgaven og den fysiske versjonen av *Kampen om Alta*. For å bøte på situasjonen la vi inn hybridmøter og enkelte fysiske møter hvor flere kunne være til stede i samme rom, ikke minst i oppstarten. Vi opplever tilsvarende utfordringer når vi skaper *Kraftlandet*.

Vår ressursituasjon, både personellmessig og økonomisk, er den fjerde grunnen til at vi valgte å satse på en heldigital formidlingsform. Det er ofte mindre kostbart å utvikle digitalt innhold enn en fysisk utstilling. Vi valgte et format hvor konseptutviklingen og «grunnmuren» var en stor oppstarts-investering. Men da rammeverket kom på plass, ga det oss stor fleksibilitet i innholdsproduksjonen, som vi har kunnet tilpasse vår økonomiske situasjon. Det er også viktig å nevne at ved å ha en egen utvikler i NVEs museumsordning har vi redusert både investeringskostnadene og løpende utgifter til videreutvikling av tjenesten.

Vår heldigitale formidlingsform gir oss også mulighet for raskere oppdateringer enn i en fysisk utstilling, noe som både er økonomisk besparende og kan sies å være bærekraftig, siden det ikke fører til at fysiske objekter forkastes, eller at det må produseres nytt materiale. Når det gjelder bærekraft, har det aldri vært et alternativ å etablere et eget vassdrags- og energimuseum.⁸ Og det er klart at kraftlandet.no har et mye mindre økologisk fotavtrykk enn et nytt fysisk museum ville hatt.

Vi i NVEs museumsordning er bevisste på å gjøre vårt nettsted så klimavennlig som mulig, men det er en krevende øvelse, ikke minst fordi det vi mener er formidlingsmessig godt og nødvendig innhold – som foto og video –, krever stor serverkapasitet som bruker mye strøm. Dette betyr at det er lite hensiktsmessig å sammenligne nettsider med lite og mye audiovisuelt innhold. Vi har likevel gjennomført en enkel test av kraftlandet.no i *Website Carbon Calculator* hvor nettstedet får karakteren C i februar 2025.⁹ Testen viser at *Kraftlandet* ligger rett under snittet for nettsteder i verden i CO₂-utslipp. Mer innhold har ført til en nedgang fra karakteren B i tilsvarende test november 2023.

Kraftlandets åpningsside visualiserer Norges mange elver.

Utvikling av konseptet *Kraftlandet*

Hva var behovet vårt, utover at vi ville formidle heldigitalt? Én ting vi var sikre på, var at vi ville gi publikum en opplevelse, i tråd med litteraturviter Stephen Greenblatts begrep *wonder* (fortryllelse), behandlet av idéhistoriker Mattias Bäckström i *Att bygga innehåll med utställningar*,¹⁰ men vi visste ikke helt hvordan vi skulle gå frem.

Vårt nye nettsted for vassdrags- og energihistorie skulle være noe mer enn et faktabasert oppslagsverk. Vår jakt på det rette konseptet var spennende og krevende. Sammen med våre eksterne designere i kommunikasjonsbyrået Creuna¹¹ jaktet vi på inspirasjon fra norske og utenlandske nettsteder i mange genre. Vi ville ha et gjennomtenkt og helhetlig konsept, et uttrykk hvor det visuelle skulle spille en viktig rolle. På samme måte som at tekst kan få for stor plass i en fysisk utstilling, kan også tekst i en nettjeneste bli for dominerende. Hvordan skulle vi finne en balanse mellom ord og bilder? Og hva med lyd?

Da vi startet utviklingen av *Kraftlandet* i 2019, var podkastproduksjon og -lytting fremdeles i en tidlig fase i Norge. I 2017 rapporterte syv av ti nordmenn at de hadde hørt om podkast, og 14 prosent at de lyttet til podkast minst én gang

i uken. Medieundersøkelsen i 2018 viste også at podkastlyttere i gjennomsnitt var yngre og hadde høyere utdanning enn befolkningen ellers.¹²

Etter en del diskusjon endte vi opp med at podkast skulle være ett av formidlingsgrepene i *Kraftlandet*. Samtaleformen, som kjennetegner podkast, kunne hjelpe oss med å la publikum komme tettere på historiske hendelser og naturfenomener som vi ville løfte frem. Podkastgenren, ofte bygget opp i form av episoder, inspirerte oss også til å designe vårt nettsted i form av tematiske episoder om flom, skred og vann- og vindkraftutbygging. Dette ble nøkkelen til å jobbe ut idé- og formkonseptet og organisere arbeidet med å fylle *Kraftlandet* med innhold.

Visjon og mål

Det overordnede målet for nettstedet var at vi som museum ville bevisstgjøre befolkningen og skape økt interesse og forståelse for den store betydningen utnyttning og forvaltning av energi har, og har hatt, i vårt samfunn. Vi kjente til at det var interesse for tematikken, men trengte mer kunnskap om publikummet vårt. Hva var de egentlig interessert i?

«Jeg tror vindkraft er et tema som vil gjøre fortellingen om vassdrag og energi veldig dagsaktuell. Det er veldig følelsesladet og noe som angår veldig, veldig mange.»¹³

Sitatet er hentet fra brukerkartleggingen vi gjorde i 2019. Informantene ble inndelt i fem kategorier ut fra alder, studier/yrke og interesser, som eksempelvis ung student og godt voksen ingeniør. Personene svarte på en rekke spørsmål, inkludert deres forhold (både bevissthet og interesse) til klima og miljø, vindkraft og fornybar energi, energimarkedet, historie og medievaner. Svarene fra kartleggingen var et nyttig verktøy for å finne frem til en engasjerende måte å gjøre vassdrags- og energihistorie relevant for folk på.

Vi i redaksjonen fikk noen aha-opplevelser, ikke minst fikk vi innsikt i hvordan informantene ønsket å få innholdet presentert. Svarene varierte selvsagt, men flere av informantene la vekt på forenkling, fengende historier og utstrakt bruk av bilder og video. Flere refererte til TV-serien *Lykkeland* om norsk oljehistorie og hvordan oljen har påvirket samfunnsutviklingen.¹⁴ De ønsket seg noe lignende om vannkraft. En TV-serie lå utenfor vår rekkevidde, men vi tok med oss at informantene var opptatt av å lære gjennom faktiske hendelser og oppleve mennesker som viser følelser og på den måten skaper et bånd til mottaker.

Vi kan tolke utsagnene slik at de ønsket seg både en dose *wonder* og en dose *resonance* i historiefremstillingen. Begrepet *resonance* kan i denne sammenhengen bety å gi en kontekst, slik Bäckström beskriver Greenblatts begrepspar.¹⁵ Informantenes svar både bekreftet og forsterket oppfatningen av hvilken retning vi skulle gå. Gjennom opplevelse ville vi gi publikum kunnskap, inspirasjon til å lære mer og et grunnlag for informert meningsdannelse.

Vi ønsket å gi en kontekst til flere av problemstillingene som preget nyhetsbildet: Hvorfor blir det så mye debatt om vindkraftutbygging i Norge? Hvorfor er det problematisk at isbreene smelter? Og hvilke grep kan vi gjøre for å forebygge flom? Vi ville også trekke de lange linjene. Som å vise at konsesjonslovene, vedtatt for hundre år siden, fremdeles er grunnplanken i Norges forvaltning av naturressurser som vann, vind og olje, en lovgivning som har lagt grunnlaget for at norske naturressurser skal være et fellesgode.¹⁶

Vi skulle ikke først og fremst gi svar, men trekke frem dilemmaer og oppfordre til økt refleksjon. Ved å aktualisere historien gjennom utvalgte hendelser, problemstillinger og personer hadde vi et mål om å gjøre vassdrags- og energihistorie relevant. Vi ville forenkle og menneskeliggjøre historiefortellingen vår, slik at publikum skulle få grunnlag for å tenke og mene selv. Vi endte opp med følgende «salgstekst»:

Kraftlandet er eit land der menneska møter naturkreftene. Nokre av kreftene kan vi temme, andre rår vi ikkje over. Gjennom generasjonar har vi bygd samfunnet på naturen sine ressursar og kjent på farar som flaum og skred. Forteljningane om desse naturkreftene, om desse menneska, bur i *Kraftlandet*.¹⁷

Som et resultat av konseptprosessen landet vi på at formidlingsformen skulle være tematiske episoder bygget opp av et sett fortellinger med foto, illustrasjoner, animasjoner og kart som sentrale elementer. Altså en sammensatt formidling, tilpasset det digitale formatet og som i genre ligner mer på et tidsskrift enn en utstilling, men bærer i seg trekk fra begge. En historiefortelling som skulle fungere like godt på mobil som på datamaskin, i tråd med informantenes medievaner.¹⁸

Hvordan er vår arbeidsprosess – hvordan arbeider vi frem en episode i *Kraftlandet*?

Det er en lang arbeidsprosess fra et overordnet konsept, et visuelt uttrykk og et teknisk rammeverk til de seks ferdige episodene i *Kraftlandet*. Hver episode er selvstendig og har sin egen dynamikk. De skal fungere på egen hånd, som

frittstående publikasjoner, og er ikke en føljetong hvor den ene bygger på den andre, men de kan referere til hverandre. Dette er et viktig premiss for vårt redaksjonelle arbeid, som gir oss frihet når vi skal nærme oss og bearbeide de ulike temaene.

Som redaksjon har vi frihet på mange måter: ingen faste publiseringsdatoer, ikke et styre eller en styringsgruppe, ikke sjefredaktør eller eksterne finansielle sponsorer. For en fagredaksjon er dette på mange måter en drømmesituasjon. Men også vi har begrensninger – vi holder til på ulike steder i landet, og arbeidet med *Kraftlandet* konkurrerer med mange andre oppgaver i en hverdag hvor en overraskende ankomst av en busslast med gjester må få forrang.

Utviklingen av en episode, som *Hva er det med vindkraften?*, kan på mange måter sammenlignes med det å lage en utstilling. Den aller viktigste jobben er å velge, spisse og kna tema og problemstillinger. Det er en prosess som skjer på nytt og på nytt – ut fra kunnskapsinnhenting og kildetilfang. Vindkraft-tematikken ga oss noen ekstra utfordringer, da vårt «forskningstema» var i konstant bevegelse og utvikling fra oppstarten i 2021 til publisering to år senere. For redaksjonen var det særlig interessant å arbeide med et tema hvor mye stod på spill: for politikere, kraftprodusenter, industri, interessegrupper for og mot vindkraftutbygging, og for vern av naturen. Hver og en kjente på at vi jobbet med høyaktuelle problemstillinger i et samfunn preget av sterke ordvekslinger om «det grønne skiftet». Ett av redaksjonsmedlemmene uttrykte det slik:

Faglig sett var det utfordrende at underveis i prosessen skjedde det veldig mye hele tiden som hadde med vindkraft å gjøre. Dette var da det blåste som verst rundt Fosen, og det var utfordrende å se hva vi skulle ta med og ikke ta med.¹⁹

Å aktualisere temaet var altså ikke vanskelig, men det var derimot avgrensningene som måtte gjøres, og valg av vinklinger. Hvordan skulle vi gi publikum den historiske konteksten de etterlyste? Det gjelder blant annet bakgrunnsinformasjon om tidligere politiske vedtak som ikke kommer frem i en informasjonsjungel preget av høylytte stemmer, ofte med ensidige eller forenklede budskap, den ene eller den andre veien.

Vi brukte mye tid på å diskutere. Det var nyttige og nødvendige faglige samtaler, samtaler som i større grad enn ved tidligere episoder brakte frem følelser hos den enkelte. Engasjementet var stort og avspeilet personlige oppfatninger. Profesjonsbakgrunn og hvilken organisasjon den enkelte var ansatt i, påvirket naturlig nok diskusjonene og utfordret oss som redaksjon.

Mest krevjande er det for redaksjonen at me representerer ulike institusjonar, i dette tilfelle to museum og eit direktorat, med ulike samfunnsoppdrag. Der ein aller helst skulle hatt full redaksjonell fridom til å gå inn i dagsaktuelle saker, så må ein stundom ta vegen utanom, grunna til dømes pågåande saksbehandling der NVE er part.²⁰

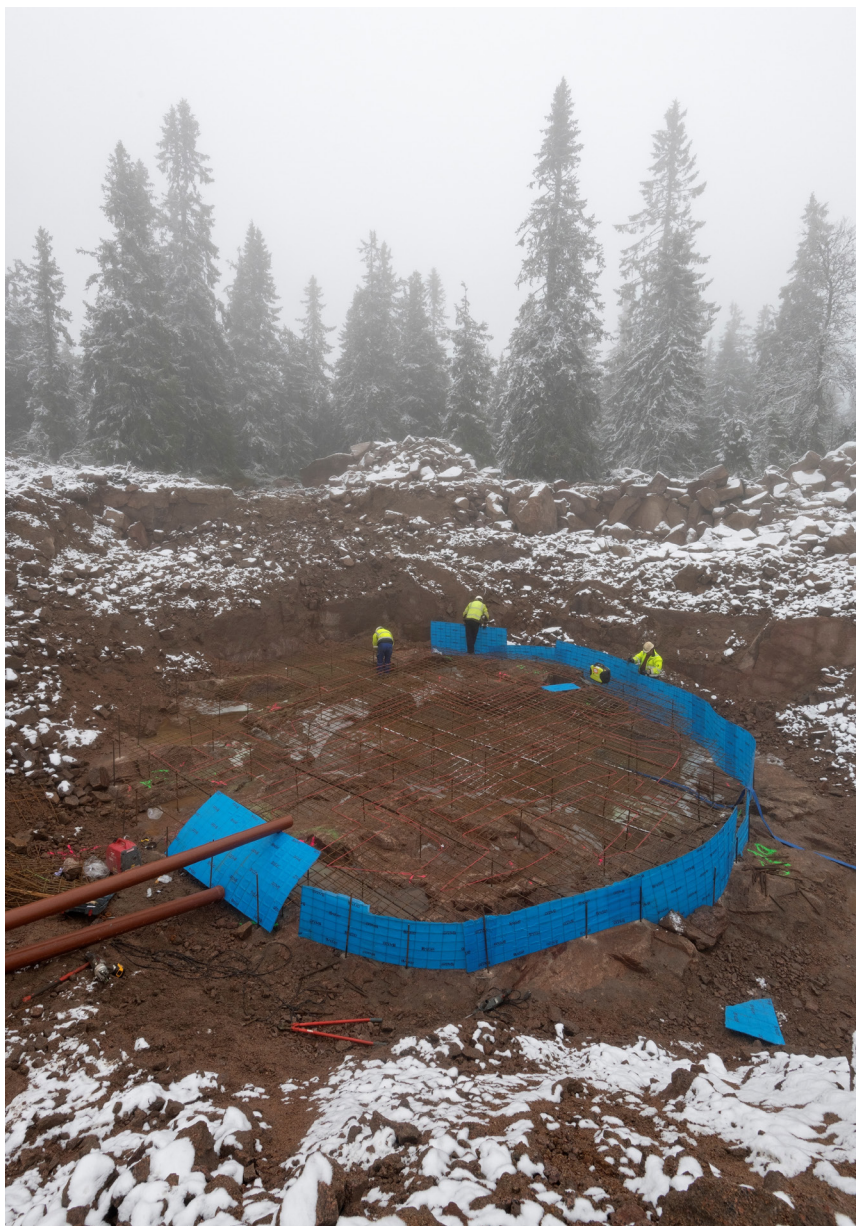
Sitatet avdekker noe av dilemmaet for redaksjonsarbeidet, i NVEs museumsordning og for NVE som organisasjon. NVEs ansatte i *Kraftlandet*-redaksjonen har ingen rolle i saksbehandling, men har derimot ansvar for å dokumentere og formidle vassdrags- og energihistorie. Til tider er dette en krevende balansegang, ikke minst når temaet vi belyser, er så tett på nåtiden og NVEs pågående oppgaver knyttet til konsesjonsbehandling.

Vindkraft-temaet stilte store krav til faglige diskusjoner for å finne perspektivene og fortellergrepene vi som redaksjon kunne stå inne for, og som understøttet målet med *Kraftlandet* – nemlig å løfte frem spenningsforholdet mellom mennesker, samfunn og natur, og å sette dagens hendelser inn i et historisk perspektiv. Diskusjonene som kom, var krevende å få til digitalt. Skjermen kan bli et ekstra hinder med tanke på å få frem nyanser i formuleringer, stemmebruk og mimikk. Etter hvert som vi i redaksjonen fikk økt innsikt og kunnskap, risset vi opp en plan og fordelte ansvar for delfortellingene. Diskusjonene ble mer konkrete.

Som et ledd i kunnskapsinnhenting, og prosessen med å skape en felles forståelse for tematikken, har studiebesøk vært nyttig, ikke minst i arbeidet med vindkraft. Redaksjonen besøkte et vindkraftverk som var i drift, og fikk en orientering fra kraftselskapet, med supplerende informasjon fra en NVE-saksbehandler. Saksbehandlerens ansvar er å sikre at utbygger ivaretar kravene til natur- og miljøsinn.

Dette studiebesøket var helt avgjørende for virkelig å begripe vindturbinenes størrelse og plassering i landskapet. For de fleste av oss var dette første gang vi så dem på nært hold og fikk oversikt over hvilket avtrykk de skaper i naturen. Den fysiske opplevelsen satte seg i kroppen. Samlet sett ga den fysiske opplevelsen og samtalene med utbygger og saksbehandler et gjennombrudd i vår tilnærming til hvordan vi skulle formidle vindkraft-tematikken, blant annet for forsøket på «å fange» gjenstanden vindkraftturbin, som vi fremstiller visuelt gjennom hele episoden, ikke minst i animasjonsform, noe vi vil komme tilbake til i det følgende.

I tidsrommet 2019–2024 foretok en av våre fotografer gjentatte besøk før, under og etter oppføringen av Kjølberget vindkraftverk. Hans bilder var vesentlige for å forstå byggeprosessen og hvordan kraftanlegget endret landskapet, i tillegg til å være unik fotodokumentasjon av et vindkraftverk.²¹

Bygging av fundament for vindturbin på Kjølberget vindkraftverk, Finnskogen, 2019. Bildet er en del av fotodokumentasjon 2019–2024. Foto: Bård Løken, Anno Norsk skogmuseum.

Vi etterstreber hele tiden å skape en helhetlig episode hvor fortellingene løfter frem ulike aspekter og problemstillinger ved bruk av en rekke virkemidler. Bildeutvalget er avgjørende for å lage et helhetlig visuelt uttrykk. Bildene er like viktige som teksten. I arbeidet med hver av episodene har redaksjonen mange samtaler om både valg av bilder og illustrasjoner samt ordvalg. For å skape en nærhet til tematikken, og bidra til personlig meningsdannelse, velger vi å spille på affekt, men vi må også balansere virkemidlene, slik at det hele ikke tipper over i noe klisjeaktig eller svulstig. Dette vil vi komme nærmere inn på videre.

Digital formidling om kraft – i et bærekraftperspektiv

I *Kraftlandet* formidler vi tekster og bilder i digital form. Mye som er avbildet, eksisterer som tredimensjonale objekter originalt. Om det er fotografier, gjenstander, kart eller kunst, kan de ha et fysisk utgangspunkt. I en digital formidling som hos kraftlandet.no blir disse fysiske objektene representert som digitale filer, der visningsstedet er begrenset til ulike skjermer. Disse objektene har opprinnelig «volum, opasitet, taktilitet og en fysisk tilstedeværelse i verden».²²

Objektene «fysiske tilstedeværelse» kan også inngå i kroppslige og sanselige interaksjoner. Det kan bidra til å forsterke de subjektive aspektene når vi opplever objekter på museum. Hvordan kan man eventuelt avlese dette i den digitale representasjonen?²³

Det er lett å overse objektene materialitet på bekostning av det digitale bildet og den digitale formidlingen. Dermed kan den materielle koblingen til digital formidling tvinge frem tanker om de prosessene som fysiske objekter er en del av som «intensjon, produksjon, distribusjon, konsum, kassering og resirkulering (egen oversettelse)».²⁴ Et spørsmål man kan stille seg, er hvilke lignende prosesser den digitale filen og den digitale formidlingen kan knyttes til. Og om digitale prosesser har andre konnotasjoner når det gjelder bærekraft.

Det kan tenkes to ulike tilnæringer til en analyse av digitale utstillinger. Den ene er å ta utgangspunkt i teorier rundt utstillinger generelt, for eksempel ut fra museologi. Disse er ofte historisk og teoretisk basert i fysiske utstillinger. Deretter prøver man å tilpasse teorien til hvordan digitale utstillinger forholder seg til prinsippene for fysiske utstillinger. Den andre er å forholde seg til digitale utstillinger uten direkte sammenligning med analog teori og historie.

Fysisk versus digital museumsformidling

Fysiske museer tilbyr besøkende helt spesifikke miljøer, unikt for den enkelte lokasjon. Å se, gå rundt, lukte, høre: Den fysiske opplevelsen kan foreløpig ikke gjenskapes med digitale virkemidler. Samtidig kan noen av de flotteste museumsrommene oppleves begrensede i formidlingssammenheng. Som kontrast tilbyr digitale medier andre opplevelser, for eksempel knyttet til den type hypertextuell informasjon (med lenker, skjermrespons og multimedier) vi etter hvert har blitt vant til å kreve i hverdagen, samt muligheter til å fordype oss i detaljer gjennom høyoppløselige bilder.²⁵ Tilgjengeliggjøringspotensialet er også tilnærmet uendelig, all den tid digital formidling er uavhengig av fysisk sted, og *hele* innholdet kan mangfoldiggjøres uten ekstra kostnader. Innholdet kan dermed leve videre i overskuelig fremtid på nett, og kan dessuten revideres og endres enkelt og rimelig.

I den klassiske inndelingen av museumsbesøkende i rollene *sprinters*, *strollers* og *students*, kan man hevde at også digitalt besøkende kan fordeles etter interesse og hvorvidt man blir engasjert av museenes innhold. Imidlertid er det en faktor at konteksten, opplevelsen av at det er et museum man besøker, er atskillig sterkere ved besøk i fysiske museumsrom. Lukt og taktilitet er for eksempel to egenskaper som per i dag ikke kan etterlignes digitalt. Fysiske museer kan oppleves som unike, med elementer (ting) som bare finnes i ett eksemplar, og som er begrenset til det rommet det befinner seg i.

En studie ved kunstmuseet Mauritshuis Museum i Haag har undersøkt hvordan vi reagerer nevrologisk på å bli eksponert for originalkunst, i motsetning til digital reproduksjon. Hjernebølger og øyebevegelser ble registrert, og eksponering for den «ekte» kunsten hadde ti ganger mer positiv virkning enn den digitale reproduksjonen på de strukturene i hjernen som styrer identitet, hukommelse, fantasi og bevissthet.²⁶ Denne studien basert på billedkunst har flere paralleller til opplevelsen av museumsgjenstander, konklusjonene er stort sett de samme. Studien *Embodied Cognition and the Limits of Digital Museum Experience* oppsummerer dette slik: «Digital museum experiences are limited compared to in-person visits due to the importance of embodied cognition and sensorial input for understanding and retaining concepts.»²⁷

Ikke desto mindre, den muligheten museene nå har til interaktiv kontakt med brukere, samt *storytelling* som del av formidlingen, kan utvikles i ulike retninger

med digitale virkemidler. Digitalt besøkende har også stor grad av autonomi når det gjelder hvordan og hvor mye tid de bruker på utstillinger. Man kan i utgangspunktet komme tilbake uendelig mange ganger. Det å slippe å forholde seg til denne autonomien kan kjennes både befriende og frustrerende, alt etter hvilket utgangspunkt man har, og hvilke forventninger denne overgangen møtes med. Imidlertid vil museenes egen opplevelse av å ha kontroll på informasjonsflyten, og dermed på hvordan besøkende bruker de tilbudene museer tilgjengeliggjør, i mange tilfeller svekkes ved overgang til formidling på skjerm.²⁸

Uansett om utgangspunktet er det fysiske museumsrommet eller den digitale skjermen, er målet vanligvis å skape en opplevelse. Denne opplevelsen er i stor grad avhengig av konteksten de ulike formidlingsformene kan tilby. Man kan spørre seg hvorfor det i dagens skjermvirkelighet ikke er et *enda* større tilbud av heldigitale museumsplattformer. Selv om fysiske og digitale plattformer har hver sine fordeler når de skal presentere museenes historiefortelling, innhold og samlinger, kan det hevdes at behovet for fysisk tilstedeværelse, samt å reise til bygningen eller stedet, tilfredsstiller andre og kanskje mer basale behov enn ved digitale opplevelser. I tillegg kan vi oppleve at det vi skaper av digitalt innhold, kan drukne i alt annet som finnes på nettet, mens det unike ved et fysisk museum blir sett på som en mer varig verdi.

«Den relasjonelle og performative museologien har meislet ut et alternativ til dette monomane fokuset på museumsgjenstander som meningsbærere og ting som tegn, og våger også å si noe om hva ting kan gjøre ved bare å være.»²⁹ Dette sitatet av kulturviter Torgeir Bangstad kan si noe om hvordan man kan forholde seg til at også digitale objekter (ting) har sin egenverdi. Digitale objekter kan også «bare være» – ut fra sine egne forutsetninger.

Bäckström³⁰ nevner, slik vi har vært inne på, Greenblatts begreper *resonance* og *wonder*, der *resonance* betyr en slags kontekstualisering (hvordan oppsto gjenstandene/kunstverkene, hvilke forutsetninger ble de skapt under, og så videre), mens i begrepet *wonder* ligger den fortryllingen (eller hvis man vil være litt kritisk – den nesten manipulativt religiøse følelsen som blir tillagt fysiske gjenstander) man som museumsgjest møter den fysiske gjenstanden med. Hvor i dette begrepsparet befinner den digitale representasjonen av en ting seg? Er *wonder* helt utelukket fra den digitale filen, eller får representasjonen nye, og kanskje lite dokumenterte, elementer av forundring eller fortryllelse? Og får *resonance* andre utslag når objektet opptrer i digital form?

Kraftlandet, vindkraften og bærekraft

Den digitale museumssatsingen *Kraftlandet* kan naturlig nok ikke konkurrere med fysiske museer på den taktile, kroppslige opplevelsen ved et museumsbesøk. Imidlertid kan vi gjennom det digitale mediet henspille på fysiske elementer. *Kraftlandets* vindkraftepisode har for eksempel referanser til fysisk størrelse, perspektiv, lyd, vær, vindtrykk og elektrisitet.

Flere av delfortellingene i vindkraftepisoden dreier seg om fysiske installasjoner og landskap, som ikke er mulig å flytte inn i et museumsrom uten å benytte seg av representasjoner. På den måten, og uten de fysiske museumsobjektene «hellighet», er det lettere å rendyrke den digitale formidlingens fortrinn.

Bruken av animasjoner kan være et sterkt virkemiddel i det digitale rommet. Å kombinere poengtert informasjon med levende animasjon kan forklare komplekse problemstillinger på en kortfattet måte. I episoden har vi to temaer hvor vi har brukt animasjon: for å forklare det fysiske som skjer i en vindturbin, og for å vise hvordan menneskeheten har utnyttet vinden, fra 4 000 år gamle vindmøller til 300 meter høye turbiner. Animasjoner oppfordrer til konsentrasjon, med atmosfærisk lyd som er tenkt som en essensiell del av helhetsopplevelsen.

Det digitale verktøyet kan i noen tilfeller gi sterkere undringseffekt enn det fysiske. Et redaksjonsmedlem forteller om opplevelsen hun hadde da hun første gang så animasjonen som viser utviklingen av størrelse og dimensjoner mellom ulike vindmøller og vindturbiner gjennom 4 000 år:

Skjerm bilde fra animasjonen Fra vindmølle til vindturbin.

Selv om det var vi som hadde bedt om akkurat dette grepet, ble det en skikkelig wow-effekt da jeg så animasjonen første gangen. Den viser tydelig hvor stor forskjell det er og hvor fort utviklingen har gått på området.³¹

Når man med digitale virkemidler kan vise det konkrete størrelsesforholdet mellom objektene, ser vi altså at det kan virke sterkt. Dessuten kan den digitale animasjonen zoome inn og ut, og dermed fokusere mer effektivt på størrelsesforhold.

Ser vi på *Kraftlandet* i relasjon til begrepet bærekraft, er det nyttig å vise til de fagområdene vi jobber med i samarbeidsinstitusjonene. Både *Kraftlandets* temaer og mye av samlingene til Anno Norsk skogmuseum, Kraftmuseet og NVE kan sies å representere begrepet *antropocen*³² – menneskets tidsalder. Mye av materialet vårt viser menneskelig påvirkning på naturen – skogbruk, veier, dammer, kraftoverføring, vindkraft, vannkraft og industri. I tillegg arbeider vi spesifikt med formidling av fornybar, «grønn» energi.

Utover dette kan bruken av heldigital formidling hevdes å sette et mindre miljøavtrykk enn det å opprette, bygge og drifte et nasjonalt museum for vassdrags- og energisektoren, slik vi har vært inne på. Imidlertid er det problematiske sider også ved digital formidling, med tanke på bærekraft. Energibruk ved drift av nettsider og servere representerer et langt større avtrykk enn det folk flest er klar over.

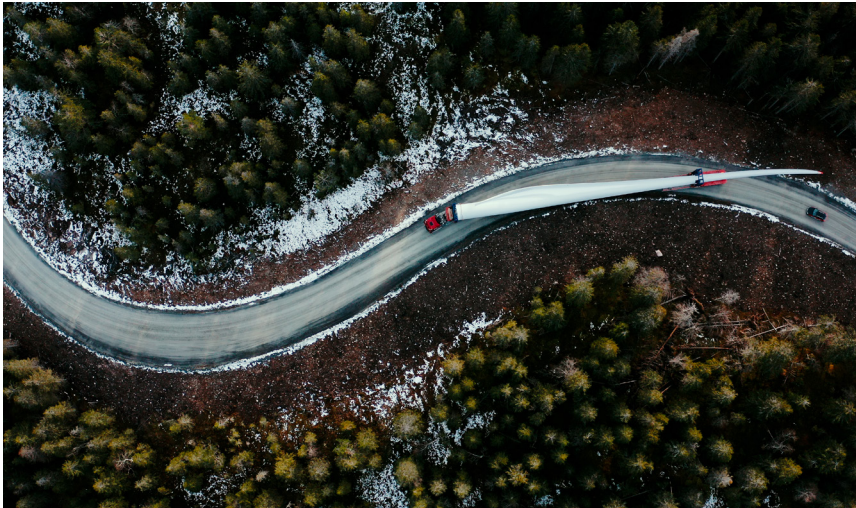
Digitale bilders egenskaper

Når man drøfter hvilke kvaliteter objektene kan få når de løsrives fra kontekst, er det verdt å stoppe opp ved fotografiet. I digital formidling er fotografiet ofte brukt for å representere den fysiske omverdenen eller det fysiske objektet. Mediet er også i sin før-digitale form både et objekt i seg og i tillegg en representasjon av noe erfart, noe dokumentert. Det kan dermed hevdes at enhver representasjon, eller remediering, av objekter innebærer det poeten og essayisten Paul Valéry beskriver: «Det mister sin forbindelse med det umiddelbare livet.»³³ Og, som Bangstad nevner, representasjonen blir et tegn på noe annet og mister det opprinnelige objektets autentisitet.³⁴

Et museumsobjekt som hentes inn i en utstillingssammenheng, blir ofte fristilt fra mye av konteksten og får «et nytt liv» som estetisert objekt med en opphøyd status. Denne endringen av objektets fremstilling, og dermed egenskaper, ser vi

også i digital formidling. Digital formidling vil også innebære et skarpere søkelys på bildets innhold, siden det materielle i liten grad er til stede. Hvordan det digitale bildet og dets innhold leses, er avhengig av presentasjonsform. Frikoblingen fra det materielle vil ha store konsekvenser for lesningen.

Fotografiet har i seg egenskaper som er godt egnet til å endre objekters estetikk. For eksempel har den svenske fotografen Dawid og den amerikanske fotografen Irving Penn forstørret og estetisert hverdagsobjekter som henholdsvis rustne metallbiter og sigarettneiper. Slik kan objektene få en opphøyd status i utstillinger ved å forstørres og abstraheres. Denne måten å formidle objekter på er et analogt eksempel på hvordan fotografiets spesifikke egenskaper kan overføres til bruken av bilder i digital formidling.

Transport av vinge til vindturbin. Nord-Odal vindkraftverk, 2019. Foto: Eivind Røhne.

Hva er det med vindkraften? En episode i *Kraftlandet*

Hva er det med vindkraften? Dette spørsmålet ønsket redaksjonen i *Kraftlandet* å besvare gjennom en vindkraftepisode. Episoden består av et hørespill, en hovedhistorie og tolv tilleggshistorier med tilhørende animasjoner, grafikk, tegninger, foto, film og lyd.³⁵

Prosesen frem mot publiseringen strakk seg fra 2021 til 2023, med endelig publiseringsdato 1. juni 2023. I starten av arbeidet med vindkraftepisoden var redaksjonen forhindret fra å møtes fysisk, grunnet covid-19-pandemien, med nedstenging nasjonalt. Teams ble dermed et enda viktigere verktøy i arbeidet, både som plattform for videomøter og for dialogen om den redaksjonelle prosessen. Det utspant seg dermed en digital samtale om utvikling av problemstillinger og innhold fra uke til uke.

«Vi har lagt vekt på hva som er forskjellen mellom vann- og vindkraft og prøvd å strukturere det slik at det blir en slags kronologisk rød tråd. Vi mener dette er en viktig oppgave vi har, og uten å gå for mye i detaljer, så tror vi dette kan funke. Hva tror dere?»³⁶

Redaksjonen ønsket altså å sette dagens vindkraft inn i et kronologisk, historisk perspektiv, der mennesker har brukt vind som en direkte og indirekte kraftkilde på svært mange måter opp gjennom tidene. En vignett, en introduksjon til episoden, ble forfattet:

«Mennesker har gjennom tusener av år nyttiggjort seg av vinden. Men bruk av vindenergi har ikke vært uten problemer. Historien om vindkraften er en historie om teknologiutvikling, demokrati på prøve, naturkrise og grønt skifte.»³⁷

«Problemer» ved vindenergi var altså et av de uttalte utgangspunktene for formidlingen av vindkraft.

Animasjonen som viser historisk vindkraftutvikling, *Fra vindmølle til vindturbin*, starter i Midtøsten i år 600 f.Kr. Dagens vindturbiner ender naturlig nok opp til slutt i tidslinja. De moderne konstruksjonene *rager* virkelig over tidligere tiders vindmøller, i høyde, størrelse, vingspenn – og kraftutbytte. Vindturbiner fra 2023 er unektelig enormt store, og naturinngrepene som følger av en vindparketablering, er ikke ubetydelige, både i anleggsfasen og etter ferdig oppføring. Animasjonen får frem de kolossale dimensjonene det er snakk om her.

Slik vi har vært inne på tidligere, legger vi her opp til opplevelse av fenomenet undring, *wonder*, som ifølge Bäckström vil gi tilskueren økt oppmerksomhet; en har løftet frem en *kraft* ved objektet og evnet å berøre den som ser.³⁸ Som en nærliggende parallell uttrykker hovedpersonen Ellinor i vindkraftthørespillet, mot slutten av stykket idet hun ser de store rotorbladene bli løftet på plass: «Det er et kraftfullt syn.»³⁹

Bygging av Kjølberget kraftverk på Finnskogens høyeste punkt, 2020. Foto: Bård Løken, Anno Norsk skogmuseum.

Undring som følelsesreaksjon, i sin leksikalske betydning, kan i den umiddelbare fasen være fritatt for bevisste, normative vurderinger.⁴⁰ Tankeprosessene knyttet til opplevelsen kommer gjerne etterpå, og en kan da komme inn på det normative aspektet. Forfatteren bak hørespillet var for eksempel bevisst på at konklusjonen til Ellinor («et kraftfullt syn») skulle gi plass til lytterens egen vurdering av synet.⁴¹ Dette er en krevende balansegang, og en øvelse i utsatt meningsdannelse, når en også tar med i betraktningen at tankesystemer rundt bærekraftig utvikling i høy grad er etisk motiverte.⁴² *Kraftlandet* som formidlingsorgan har imidlertid ikke et normativt utgangspunkt. Det er ikke *Kraftlandets* oppgave å si hva som er rett og galt, men vi *kan* si noe om utvikling og konsekvens.

Naturinngrep og store konstruksjoner i landskapet er en synlig side ved kraftutbygging. Hvis en har som utgangspunkt at all energiutvinning har konsekvenser, er det allikevel naturlig at konsekvensene veies opp mot hverandre. «Det grønne skiftet» innebærer paradoksalt nok *fare for tap av naturverdier*, og bevisstheten om naturtap må kunne sies å være høyt oppe på dagsordenen i dag. Vi kan her trekke frem det journalistiske arbeidet NRK har gjort i senere

tid, hvor man, blant annet ved hjelp av KI, har søkt etter svar på hvor stort naturtapet faktisk er.⁴³

I søken etter mer ren energi settes gjerne oppfatningen av rett og galt, godt og ondt, på prøve, og det danner seg gråsoner. Frontene blir harde og uforsonlige. Som et eksempel har Naturvernforbundet i Finnmark tatt til motmæle mot andre miljøaktører og omtaler «det grønne skiftet» i særlig negative ordelag, som en ny trussel mot naturen.⁴⁴

Hva så med den historiske vannkraftutbyggingen, er denne mindre problematisk for oss, sammenlignet med dagens vindkraft? NVEs museumsordning representerer institusjoner som blant annet forvalter og formidler en rekke sentrale kulturminner fra vannkraftutbyggingen tidlig på 1900-tallet, bygninger og strukturer som storsamfunnet over tid har sett verdien av å ta vare på og brukt betydelige ressurser for å konservere.⁴⁵

Som barn av vår tid og representanter for den moderne kulturminneforvaltningen opplever vi ofte kraftstasjoner som estetisk vakre; vi fremhever de arkitektoniske verdiene og den teknologiske *eksellens* som ligger bak. Som formidlere må vi allikevel etterstrebe å ha plass til flere tanker – og følelser – rundt historisk kraftutbygging og vannkraftens feirede monumenter⁴⁶ på samme tid. Det blir interessant å se hvordan ettertiden vil betrakte, og vurdere, vindturbiner. Det ville vel vært rarere om det *ikke* blir fredet representative eksempler fra vindkraftutbyggingen?⁴⁷

Det var viktig for redaksjonen ikke å legge skjul på den iboende – og i dag hyppig aktualiserte – motsetningen mellom bærekraftig energi og naturvern. Et redaksjonsmedlem i *Kraftlandet* vurderer det slik:

«Ikke bare er dette en del av historien om temaet, men det er viktig for museenes og Kraftlandets troverdighet. Det er fort at vi som er kraft-nerder henger oss veldig opp i vakre dammer og nydelige kraftstasjoner, så det er ekstra viktig at vi også tydelig får fram medaljens bakside. Publikum forventer dette av oss, og det ligger grundig innfelt i museenes samfunnsoppdrag.»⁴⁸

Valget av fortellergrep og -stemmer i episoden falt på den personlige beretningen ført i pennen av forfatter og journalist Anders Totland (hovedfortellingen), bruk av anonymiserte fortellere i delfortellingene, som for eksempel en fiktiv saksbehandler ved NVE, og ei fiktiv ung jente i lydfortellingen, dette med tanke på å nå et yngre publikum.

I boka *Spreng grensene! Formidling blir forskning* skriver Marit Ulvik slik om museumsopplevelser:

«Museer appellerer til mange sanser, ikke bare til det kognitive, og kan dermed gi oss en dypere forståelse for det som møter oss der.»⁴⁹

Gjennom ulike fortellergrep, fiksjon, kåseri og kunst sirkler vi oss inn mot det personlige, det følelsesladde, det mulig ubehagelige, det kontroversielle. Flere deler av menneskesinnet settes i sving for å skape en helhetlig opplevelse, og – forhåpentlig – et bredere og mer personlig grunnlag for forståelse og egen meningsdannelse.

Motstand mot Frøya vindkraftverk 2020. Foto: Andrea Gjestvang, VG/NTB.

Når vi nærmer oss nåtidens vindkraftprosjekter, kommer vi uvegerlig også inn i et felt der det redaksjonelle arbeidet foregår parallelt med utredninger, behandlinger av konsesjonssøknader, ulike naturvernaksjoner og pågående protester, som i Fosen-saken, som altså var høyaktuell under ferdigstillingen av vindkraft-episoden. Tapet av beiteområder for rein og inngrep i samenes rettigheter blir aktualisert på nytt ved dagens vindkraftutbygging, med mange paralleller til den historiske Alta-saken, slik vi har sett tidligere. Redaksjonen fikk mye å bryne seg på, med vurderinger fra dag til dag om hvilke elementer – og *problemer* – det ble viktigst å legge vekt på i formidlingen av vindkraft.⁵⁰

I møte med nåtiden blir *armlengdes avstand-prinsippet*⁵¹ aktualisert, og de museumsfaglige valgene blir enda viktigere: Det blir et museumsfaglig poeng i seg selv at man ikke skal legge skjul på de negative sidene ved kraftutvinning,

en skal i stedet tydeliggjøre dem. Dette er også et prinsipp som er løftet frem i ICOMs (International Council of Museums) etiske retningslinjer:

«Som kunnskapsinstitusjoner er museene forpliktet til å stille aktuelle spørsmål og dele kunnskap og innsikter som kan gi korrektiler til samfunnsutviklingen og bidra til å øke forståelse for eget og andres liv. Å innnta en reflekterende holdning til samfunnsutviklingen, kjempe for nyanserte fremstillinger og utfordre etablerte sannheter, innebærer en vilje til å gå inn i ukjente landskap, der vante konvensjoner og handlemåter kan, eller må, brytes.»⁵²

Redaksjonelle valg underveis av ladde og problematiserende uttrykk som «da vinden snudde», «hva er det med vindkraften?», «konfrontasjon» og «inngrep» kan til en viss grad bidra til å kvittere ut museenes oppgave som korrektiv i samfunnet. Formuleringene bidrar til at en kommer underliggende reaksjoner i møte, og en er i flere tilfeller med på å vekke følelser gjennom ordvalg, for eksempel i fremstillingen *En gammel skog forsvinner*, som kanskje spesielt tydelig spiller på tap, savn og sorg. Språklige valg har vært gjenstand for mye diskusjon i redaksjonen, og et balansert og informativt språk har vært idealet, samtidig som de tre institusjonene som samarbeider i prosessen, har ulike samfunnshensyn å ta.

Museenes demokratiske rolle er nøye beskrevet i Stortingsmelding 23 (2020-2021) *Musea i samfunnet. Tillit, ting og tid*.⁵³ NVEs rolle som konsesjonsbehandler er fundert i et politisk, demokratisk system, der man kan påvirke utviklingen gjennom stemmeretten, organisasjonstilhørighet, avisinnlegg og personlige valg (for eksempel som forbruker). Dette er tematikk som berøres i *Kraftlandet*, og redaksjonen har ønsket å drive folkeopplysning om hva et demokrati er og innebærer, utover selve «kraftfortellingen».

Kraftlandet bruker visse formidlingsgrep for å vekke følelser, noe som kan bidra til at publikums personlige holdninger og – i sin ytterste konsekvens de demokratiske valgene den enkelte tar – blir basert på et mer sammensatt bakteppe, enn hvis valget «kun» skulle basere seg på saklig informasjon.

Affekt kan aktiveres gjennom ordvalg og audiovisuelle fremstillinger fra avsender, og følelser kan motivere til handling hos mottakeren.⁵⁴ Handlingen kan videre understøtte demokratiske prosesser – og i siste instans bidra til det politiske valget den enkelte velger skal ta, enten påvirkningen skjer bevisst eller ubevisst, både hos avsenderen og mottakeren. Brukeren av *Kraftlandet* kan påvirkes av redaksjonens fortellergrep, derfor er det særlig viktig at informasjonen vi presenterer, er korrekt og balansert og hverken for «faktakald»

eller for følelsesladd. Dette fordrer et bevisst og nitid arbeid i redaksjonen, der mange hensyn og ulike sider ved samfunnsoppdraget veies opp mot hverandre, i en dynamisk, men faglig krevende prosess. Resultatet, om vi har lyktes i formidlingsprosjektet vårt, bør vurderes av andre.

Kraftlandet blir en budbringer om bærekraftig utvikling uten et normativt mål, men med en etisk grunnholdning – intensjonen om å være *objektiv*. Utbyggingen av vindkraft blir først og fremst et politisk anliggende. *Hvor* bærekraftige naturinngrepene er, blir en avveinings sak, for stemmeberettigede, for beslutningstakere – og for selve demokratiet.

Hvis vi i ettertid skal besvare det innledende spørsmålet redaksjonen stilte seg: *Hva er det med vindkraften?* med det utgangspunktet at noe er *annerledes* med vindkraften enn med annen kraftutvinning, og *annerledes* enn andre, historisk gjennomførte naturinngrep, er det kanskje mest nærliggende å svare: Vindkraften *skjer*, her og nå, og *den aktiverer følelser*, affekt, i mennesker i dag.

Avslutning

Samarbeidet om *Kraftlandet* har så langt fått løftet frem varierende problemstillinger, hvor de ulike partene i samarbeidet har hver sine innganger og stiller med ulike samfunnsoppdrag i ryggsekken. Formidlingsoppdraget som ligger i *Kraftlandet*, er imidlertid en felles oppgave for NVEs museumsordning, ivaretatt av en intern redaksjon med et redaksjonelt ansvar.

Vi arbeider heldigitalt, i et formidlingsunivers hvor teori og teknologi utvikles mens vi ser på, og vi er aktører i det samme universet – samtidig. Foran oss ligger et landskap hvor interessante problemstillinger knyttet til kraft og energi stadig vil bli aktualisert på nye måter, og hvor det vil kunne komme frem tematikk som kan bli enda mer krevende å formidle. Verdier vil stå mot hverandre, og interesser vil settes under press. Her har NVEs museumsordning et mål om å fortsette inn i krevende materie, med intensjon om å belyse problemstillingene på en balansert måte, uten å servere fasitsvar.

I brukerundersøkelsen referert til tidligere, fikk vi inn en rekke synspunkter på hva *Kraftlandet* burde gå inn i av tematikk. En person uttalte:

«Ikke være redd for å fortelle den litt triste side av det også. Hva de følte og hva de mistet. For å legge til rette for forbrukersamfunnet. Det har sin pris. Enkeltmenneskene som lider. Vi trenger disse historiene.»⁵⁵

Sitatet minner oss på det store ansvaret vi har tatt på oss gjennom *Kraftlandet*. Kraftutvinningen har en side som er trist. Det er følelser involvert – natur, menneskeliv og enkeltskjebner. Samtidig blir storsamfunnets økende krav om mer «grønn», bærekraftig energi⁵⁶ en katalysator for nye naturinngrep.

Hvem må vike, og hvilke interesser vil falle? I kraftlandet Norge står demokratiet på prøve, hver dag.

Naturens krefter. Foto: Bjørn Lytskjold, NVE.

Litteratur

- Attfield, Judy. *Wild Things. The Material Culture of Everyday Life*. London: Bloomsbury, 2000.
- Bangstad, Torgeir. «Verdens speil og tingenes gravsted: Om metaforbruk og «gjøren» i museologien». *Norsk museumstidsskrift* nr. 2 (2017): 70–74. <https://doi.org/10.18261/issn.2464-2525-2017-02-03>.
- Batchen, Geoffrey. «Photography's Objects». Albuquerque, NM: University of New Mexico Art Museum, 1997.
- Bäckström, Mattias. «Att bygga innehåll med utställningar». Lund: Nordic Academic Press, 2016.
- Cambridge Dictionary. «wonder». Besøkt 14. juli 2025. <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/wonder>.
- Dansk Psykoterapeut Forening. «Kognitiv adferdsterapi». *Kognitiv atferdsterapi*. Lest 18. juli 2025.
- Edwards, Elizabeth og Janice Hart. «Introduction: photographs as objects». I *Photographs Objects Histories. On the Materiality of Images*, redigert av E. Edwards og J. Hart, 1–17. London: Routledge, 2004.
- Holden, Erling og Kristin Linnerud. *Bærekraftig utvikling – en idé om rettferdighet*. Oslo: Universitetsforlaget, 2021.
- Kraftlandet. «Kampen om Alta». Publisert april 2018, sist oppdatert januar 2024. <https://kraftlandet.no/utstilling/kampen-om-alta>. Lest 15. juli 2025.
- Kraftlandet. «Hva er det med vindkraften?» Publisert 1. juni 2023. <https://kraftlandet.no/episodar/hva-er-det-med-vindkraften>. Lest 15. juli 2025.
- Kraftlandet. «Teksten stor på Kraftlandets åpningside». Publisert 16. februar 2021, redigert oktober 2025. <https://kraftlandet.no/>.
- Lapadat, Judith C. «Ethics in Autoethnography and Collaborative Autoethnography». *Qualitative Inquiry* 23, nr. 8 (2017): 589–603. <https://doi.org/10.1177/1077800417704462>.
- Lund, Svein. «Det grønne skiftet» – en ny trussel mot naturen». Sist oppdatert 8. juli 2023. <https://naturvernforbundet.no/finnmark/det-gronne-skiftet-en-ny-trussel-mot-naturen/>. Lest 14. juli 2025.
- Løding, Tomas Hostad. «Konsesjonslovene – en garantist for nordmenns velferd». *Kraftlandet*, publisert 11. mai 2021. <https://kraftlandet.no/episodar/kontroll/konsesjonslovene-en-garantist-for-nordmenns-velferd/>. Lest 20. juni 2025.

- Mauritshuis. «Girl with a Pearl Earring visually captivates the viewer. Mauritshuis presents results of neuro research». 2. oktober 2024. <https://www.mauritshuis.nl/en/press-releases/girl-with-a-pearl-earring-visually-captivates-the-viewer/>. Lest 14. juli 2025.
- St. meld. 23 (2020–2021) *Musea i samfunnet. Tillit, ting og tid*. Oslo: Kultur- og likestillingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-23-20202021/id2840027/?ch=1>. Lest 18. juli 2025.
- Norsk ICOM. *Etiske retningslinjer for museer i Norge*. Oslo: Norsk ICOM, 2022.
- NVE. «Kraftfulle kulturminner». Film, publisert mai 2024. https://nve.fotoware.cloud/fotoweb/archives/5020-Alle-filer-offentlig/Folder%2065/NVE-Kulturminner_Vignettfilm.mp4.info.
- NVE. «Vemork kraftverk». Sist oppdatert 16. august 2021. <https://www.nve.no/om-nve/nves-listefoerte-kulturminner/kraftverk/vemork/>. Lest 20. februar 2025.
- Nyhus, Håvard. «Dobla tap av villmarkspreget natur». NRK, publisert 29. april 2024. <https://www.nrk.no/vestland/ny-rapport:-noreg-mister-villmark-i-stor-tempo-1.16856525>. Lest 14. juli 2025.
- Pełkowska, Renata. «Embodied Cognition and the Limits of Digital Museum Experience». *Museum International* 74, nr. 1–2 (2022): 134–143. <https://doi.org/10.1080/13500775.2022.2157571>.
- Riksantikvaren. «15 prioriterte tekniske og industrielle anlegg». Sist revidert 29. november 2024. <https://riksantikvaren.no/prosjekter/bevaringsprogramma/tekniske-og-industrielle-kulturminner/>. Lest 14. juli 2025.
- Statistisk sentralbyrå. «Bærekraftsmål 7: Ren energi til alle». Sist oppdatert 2022. <https://www.ssb.no/baerekraftsmaalene/ren-energi-til-alle>. Lest 14. juli 2025.
- Store norske leksikon. «podkast», Besøkt 20. juni 2025. <https://snl.no/podkast>.
- Ulvik, Marit. «Å forske på egen praksis», i *Spreng grensene! Formidling blir forskning*, redigert av Line Engen, 73–83. Trondheim: Museumsforlaget.
- Wyman, Bruce mfl. «Digital Storytelling in Museums: Observations and Best Practices». *Curator: The Museum Journal* 54, nr. 4 (2011): 461–476. <http://dx.doi.org/10.1111/j.2151-6952.2011.00110.x>.

Noter

- ¹ Brukerundersøkelse for konseptet *Kraftlandet* 2019, informant i kategorien Una Ung 16–20 år.
- ² Sammen med kommunikasjonsbyrået Creuna gjennomførte vi en brukerundersøkelse (telefonintervjuer) for å kartlegge hvilke tema publikum var interessert i, og hvordan de ønsket informasjonen presentert. Informantene ble inndelt i fem kategorier ut fra alder, studier/yrke, interesser og medievaner. Undersøkelsen ble et viktig redskap i utvikling av konseptet *Kraftlandet*.
- ³ Nettstedet *Kraftlandet* er utviklet og driftes av Anno Norsk skogmuseum, Kraftmuseet og Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE). De tre organisasjonene utgjør NVEs museumsordning – et formalisert samarbeid etablert i 2003 for å ivareta NVEs sektoransvar for å bevare, dokumentere og formidle norsk vassdrags- og energihistorie. Oppdraget er delegert fra Energidepartementet.
- ⁴ Brukerundersøkelse for konseptet *Kraftlandet* 2019, informant i kategorien Tekniske Tore 30–70 år.
- ⁵ Judith C. Lapadat, «Ethics in Autoethnography and Collaborative Autoethnography», *Qualitative Inquiry* 23, nr. 8 (2017): 589–603 <https://doi.org/10.1177/1077800417704462>.
- ⁶ *Kampen om Alta*, NVEs museumsordning, publisert april 2018, sist oppdatert januar 2024, <https://kraftlandet.no/utstilling/kampen-om-alta>.
- ⁷ Arbeidet med fommer.no og vasskrafta.no startet opp i 2008, de ble lansert i 2010 og nedlagt i 2021. Nettstedene har spilt en viktig rolle i å formidle kunnskap, ikke minst til skoleelever.
- ⁸ I forkant av etableringen av NVEs museumsordning i 2003 ble ulike modeller diskutert, også et nytt fysisk museum, men ideen kom aldri lenger enn til tegnebordet.
- ⁹ WHOLEGRAIN digital, «Website carbon results for: kraftlandet.no», test gjennomført 20. februar 2025, <https://www.websitecarbon.com/website/kraftlandet-no/>.
- ¹⁰ Mattias Bäckström, *Att bygga innehåll med utställningar* (Lund: Nordic Academic Press, 2016), 200.
- ¹¹ Byrået Creuna ble i 2020 kjøpt opp av konsulentbyrået Knowit.
- ¹² «Podkast», Store norske leksikon, sist oppdatert 26. november 2024, <https://snl.no/podkast>. Sist besøkt 20. juni 2025.
- ¹³ Brukerundersøkelse for *Kraftlandet* 2019, informant i kategorien Kritiske Karola 40–60 år.
- ¹⁴ TV-serien *Lykkeland*, sesong 1 vist på NRK fra 28. oktober 2018, sesong 2 fra 2. januar 2022 og sesong 3 fra 26. oktober 2024.
- ¹⁵ Bäckström, *Att bygga innehåll med utställningar*, 200.

- 16 Tomas Hostad Løding, «Konsesjonslovene – en garantist for nordmenns velferd», *Kraftlandet*, publisert 11. mai 2021, <https://kraftlandet.no/episodar/kontroll/konsesjonslovene-en-garantist-for-nordmenns-velferd/>.
- 17 Teksten står på *Kraftlandets* åpningsside, publisert 16. februar 2021, <https://kraftlandet.no/>. Teksten ble redigert oktober 2025.
- 18 Brukerundersøkelse for *Kraftlandet* 2019.
- 19 Informant 1 fra Kraftlandsredaksjonen, skriftlig intervju 22. mai 2024.
- 20 Informant 2 fra Kraftlandsredaksjonen, skriftlig intervju 22. mai 2024.
- 21 Fotografiene er også gjort tilgjengelig på den nasjonale tjenesten Digitalt Museum i tråd med Kulturdepartementets strategi for åpne data fra 2017.
- 22 Geoffrey Batchen, *Photography's Objects* (University of New Mexico Art Museum, 1997), 2.
- 23 Elizabeth Edwards og Janice Hart, «Introduction: photographs as objects», i *Photographs Objects Histories. On the Materiality of Images*, redigert av E. Edwards og J. Hart (Routledge, 2004), 1.
- 24 Judy Attfield, *Wild Things. The Material Culture of Everyday Life*. (Bloomsbury, 2000), 3.
- 25 Bruce Wyman mfl., «Digital Storytelling in Museums: Observations and Best Practices», *Curator: The Museum Journal* 54, nr. 4 (2011): 461, <http://dx.doi.org/10.1111/j.2151-6952.2011.00110.x>.
- 26 Mauritshuis, «Girl with a Pearl Earring visually captivates the viewer. Mauritshuis presents results of neuro research», 2. oktober 2024, <https://www.mauritshuis.nl/en/press-releases/girl-with-a-pearl-earring-visually-captivates-the-viewer/>.
- 27 Renata Pękowska, «Embodied Cognition and the Limits of Digital Museum Experience», *Museum International* 74, nr. 1–2 (2022): 134–143, <https://doi.org/10.1080/13500775.2022.2157571>.
- 28 Wyman, «Digital Storytelling in Museums», 462.
- 29 Torgeir Bangstad, «Verdens speil og tingenes gravsted: Om metaforbruk og «gjøren» i museologien», *Norsk museumstidsskrift* nr. 2 (2017): 70, <https://doi.org/10.18261/issn.2464-2525-2017-02-03>.
- 30 Bäckström, *Att bygga innehåll med utställningar*, 200.
- 31 Informant 1 fra Kraftlandsredaksjonen, skriftlig intervju 22. mai 2024.
- 32 Begrepet antropocen først brukt i år 2000 av forskerne Paul Crutzen og Eugene Stoermer for å definere miljøeffektene av menneskelig aktivitet.
- 33 Bangstad, «Verdens speil og tingenes gravsted», 71.
- 34 Ibid.
- 35 Kraftlandet, «Hva er det med vindkraften?», publisert 1. juni 2023, <https://kraftlandet.no/episodar/hva-er-det-med-vindkraften>.
- 36 Teams, 24. mai 2023. Intern kommunikasjon i Kraftlandsredaksjonen.
- 37 Kraftlandet, «Hva er det med vindkraften?»
- 38 Bäckström, *Att bygga innehåll med utställningar*, 200.

- 39 Kraftlandet, «Hva er det med vindkraften?».
- 40 «Wonder», «A feeling of great surprise and admiration caused by seeing or
experiencing something that is strange or new», Cambridge Dictionary, [https://
dictionary.cambridge.org/dictionary/english/wonder](https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/wonder). Sist besøkt 14. juli 2025.
- 41 Hørespillforfatter er medforfatter av denne artikkelen.
- 42 Erling Holden og Kristin Linnerud, *Bærekraftig utvikling – en idé om rettferdighet* (Oslo: Universitetsforlaget, 2021), 25.
- 43 Håvard Nyhus, «Dobla tap av villmarkspreget natur», NRK, publisert 29.
april 2024, [https://www.nrk.no/vestland/ny-rapport_-noreg-mister-villmark-
i-storre-tempo-1.16864116](https://www.nrk.no/vestland/ny-rapport_-noreg-mister-villmark-i-storre-tempo-1.16864116).
- 44 Svein Lund, «Det grønne skiftet» – en ny trussel mot naturen», sist oppda-
tert 8. juli 2023, [https://naturvernforbundet.no/finnmark/det-gronne-skiftet-
en-ny-trussel-mot-naturen/](https://naturvernforbundet.no/finnmark/det-gronne-skiftet-en-ny-trussel-mot-naturen/).
- 45 Se for eksempel Riksantikvarens bevaringsprogram på kulturminnefeltet,
Teknisk-industrielle kulturminner, [https://riksantikvaren.no/prosjekter/
bevaringsprogramma/tekniske-og-industrielle-kulturminner/](https://riksantikvaren.no/prosjekter/bevaringsprogramma/tekniske-og-industrielle-kulturminner/), sist revidert 29.
november 2024.
- 46 For eksempel beskriver NVE Vemork kraftverk som et monument, [https://
www.nve.no/om-nve/nves-listefoerte-kulturminner/kraftverk/vemork/](https://www.nve.no/om-nve/nves-listefoerte-kulturminner/kraftverk/vemork/), sist
oppdatert 16. august 2021.
- 47 NVE, «Kraftfulle kulturminner», [https://nve.fotoware.cloud/fotoweb/ar-
chives/5020-Alle-filer-offentlig/Folder%2065/NVE-Kulturminner_Vignett-
film.mp4.info](https://nve.fotoware.cloud/fotoweb/archives/5020-Alle-filer-offentlig/Folder%2065/NVE-Kulturminner_Vignett-film.mp4.info). Film om vassdrags- og energisektorens kulturminner og NVEs
arbeid med disse, publisert mai 2024.
- 48 Informant 1 i Kraftlandsredaksjonen, skriftlig intervju 22. mai 2024.
- 49 Marit Ulvik, «Å forske på egen praksis», i *Spreng grensene! Formidling blir
forskning*, redigert av Line Engen (Trondheim: Museumsforlaget, 2023), 74.
- 50 Informant 1 i Kraftlandsredaksjonen, skriftlig intervju 22. mai 2024.
- 51 Norsk ICOM, *Etiske retningslinjer for museer i Norge* (Oslo: Norsk ICOM, 2022).
- 52 Norsk ICOM, *Etiske retningslinjer for museer i Norge*.
- 53 St. meld. 23 (2020–2021). *Musea i samfunnet. Tillit, ting og tid*, Oslo: Kultur-
og likestillingsdepartementet, [https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/
meld.-st.-23-20202021/id2840027/?ch=1](https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-23-20202021/id2840027/?ch=1).
- 54 Reaksjonsmønster beskrevet for eksempel gjennom modellen *Den kognitive
diamanten*, hvor prosessene går begge veier, slik at handlinger også påvirker
følelser. Se for eksempel Dansk Psykoterapeut Forening, «Kognitiv adferds-
terapi», [https://psykoterapeutforeningen.dk/psykoterapi/terapietninger/
kognitiv-adfaerdsterapi](https://psykoterapeutforeningen.dk/psykoterapi/terapietninger/kognitiv-adfaerdsterapi).
- 55 Brukerundersøkelse for *Kraftlandet* 2019.
- 56 Statistisk sentralbyrå, «Bærekraftsmål 7: Ren energi til alle», sist oppdatert
2022, <https://www.ssb.no/baerekraftsmaalene/ren-energi-til-alle>.